

**МИГРАЦИЯТА НА НАСЕЛЕНИЕТО
ПО БЪЛГАРСКОТО ЧЕРНОМОРИЕ
ПРЕЗ XIX В. – ПРИЧИНИ, ПОСОКИ
И ПОСЛЕДИЦИ**

Даниела Ангелова

В общия контекст на историко-демографското проучване на Османската империя въпросът за миграциите, осъществявани от обитаващото я население, е изключително сложен. Много от съставлящите го проблеми са все още дискуссионни, като тези за колонизацията — естествена и принудителна; за политическата емиграция на населението, свързана с войните на европейските държави; за вътрешните етнически размествания, породени от политически, социални и икономически причини и пр. Представената историческа ситуация е общовалидна както за проучването на населението, обитаващо целокупната Османска империя, така и за това, живеещо по българските земи през Възраждането. И макар че изследването на миграциите в териториите на Българското Черноморие ангажира вниманието на значителен брой наши учени¹, все още липсва детайлизирана реконструкция на всички основни миграционни процеси.

Като се отчита това състояние, за основната цел на настоящото изследване се определя миграцията на населението, обитаващо Българското Черноморско крайбрежие през XIX в. (до 1878 г.). Нейната реализация се осъществява посредством решаването на следните основни научноизследователски задачи: 1. определяне причините, които пораждат движението на населението;

¹ Иречек, К. Етнографически променения в България от основанието на Княжеството. — Сборник за народни умотворения, наука и книжнина, С., 1891, кн. 5, с. 500—517; Същият: Княжество България. Част 2. Пътувания по България. Пловдив, 1899; Делирадев, П. Принос към историческата география на Тракия. Том 1—2. С., 1953; Кочев, Ив. Населението на Югоизточна България. — Български диалектен атлас. Т. 1. С., 1964, с. 13—20; Коледаров, П. Миграциите в средния и източния дял на Балканския полуостров от XV до първите десетилетия на XIX век. — Проблеми на географията на населението и селищата. С., 1973, с. 103—108; Дойнов, Ст. Българската емиграция от втората половина на XVIII век и първото десетилетие на XIX век в земите на север от Дунава. — В: Сборник в чест на академик Д. Косев. С., 1974, с. 81—90; Дойнов, Ст. Преселнически движения от българските земи по време на руско-турските войни през първата половина на XIX век. — Българското възраждане и Русия. С., 1981, с. 290 — 316; Трайков, В., Велики, К. Българската емиграция във Влахия след Руско-турската война 1828—1829. Сборник от документи. С., 1980; Трайков, В., Жечев, Н. Българската емиграция в Румъния XIV век — 1878 г. и участието ѝ в стопанския, общественно-политическия и културния живот на румънския народ. С., 1986; Тотев, А. Външна и вътрешна миграция на населението на България. — Население, 1989, кн. 3, с. 113 — 120; Коледаров, П. Вътрешните миграционни процеси в българските земи през османското владичество (XV до първите десетилетия на XIX век). — Население, 1994, кн. 3, с. 19—22.

2. очертаване на главните миграционни посоки; 3. представяне количествени-те измерения на движението и 4. последиците от него.

Причините, които пораждаат движението на населението — било то временно или постоянно — в рамките на дадена държава или извън нейните граници, са многобройни и действат комплексно. Те се обособяват в няколко основни групи в зависимост от факторите, които ги определят — социално-икономически, обществено-политически, природни, епидемиологични и демографски.

Миграциите в изследвания регион, породени от *социално-икономическите причини*, могат да се проследят през целия изследван период. Тези от тях, които са насочени към крайбрежните селища, са провокирани най-вече от съществуващите тук богати възможности за професионална реализация и за натрупване на капитали. Като за отделните професионални групи заселници в региона са определящи един или няколко конкретни фактора. Земеделците са привлечени преди всичко от наличната свободна обработваема площ и от качеството на земята. Най-масово тяхното установяване се осъществява в крайбрежните райони на Добруджа по време и непосредствено след руско-турските войни от началото на века². За отсядащите тук животновъди основополагащи са две основни предпоставки. Наличните обширни пасища по Северното Българско крайбрежие и близостта до големите пристанищни центрове като Варна и Балчик, които осигуряват възможност за по-добър пласмент на животни и животинска продукция³.

Към проучваната територия се насочват и определено количество занаятчи. Техните производствени ангажименти могат да се обособят в две основни групи. В първата се включват заселващото се в района население, ангажирано със занаятите, свързани с морското стопанство (дървообработване, металообработване, въжарство, платнарство и пр.). Втората изследвана група обема мигрантите, които са свързани със занаятите, осигуряващи непосредственото обслужване на реорганизираната през 30-те години на XIX в. и дислоцирана в областта османска армия. Постоянно стационарираните в регионалните центрове големи османски гарнизони изискват наличието на значителни производствени дадености⁴. Част от преселниците в крайбрежните селища са наемани като общи работници в локалните производствени обекти като помощен персонал на риболовните съоръжения и в солниците или при обслужването на каботажните плавателни съдове⁵.

Друга група от преселници са търговците и търговските посредници. Тяхното движение се активизира особено след 30-те години на XIX в., когато Османската империя премахва държавните монополи върху редица стоки и Черно море се отваря за международната търговия. Основните им сфери на дейност са свързани с търговията на житни култури, животни и животински продукти, дърва и дървен материал и пр.

Предприемачите са друга група от заселници, които използват възможностите на Българското Черноморие за създаване на различни манифактурни предприятия — от събран и от разпръснат вид, фабрики, корабостроителници

² Тонев, В. Българското Черноморие през Възраждането. С., 1995, с. 23 и сл.; Ников, П. Българското възраждане във Варна и Варненско. С., 1934, с. 11 и сл.; История на Добруджа, т. III, С., 1988, с. 116 и сл.

³ Пак там.

⁴ Щерионов, Ш. Южното Черноморие през Възраждането (стопанско-историческа характеристика). С., 1999, с. 26 и сл.

⁵ Пак там.